

היום נלמד בעזרת ה':

מנחות דף כ

(בעמוד הקודם)

אמרי בני ר' חייא: מצוות המליקה היא, שהכהן יסובב בידו את הסימנים של העורף ויזיז אותם אחורה שיעמדו על העורף, וימלוק אותם.

איכא דאמרי וכו': יש אומרים שבני רבי חייא אמרו 'אף מחזיר' כלומר לכתחילה צריך למלוק את השדרה והמפרקת עד שמגיע לסימנים, אמנם אם החזיר את הסימנים ומלוק גם זו מליקה היא. ויש אומרים שהם אמרו 'מחזיר' כלומר שהמליקה נעשית דוקא כשמחזיר את הסימנים לעורף ומולק.

ומסתברא: ומסתבר כיש אומרים שבני רבי חייא אמרו 'אף מחזיר'. ומה הראייה? ממשנתנו 'השוחט מן העורף שחיטתו פסולה, המולק מן העורף מליקתו כשרה'. אם מליקה נעשית בהחזרת הסימנים לעורף, מדוע אומרת המשנה שהמולק מן העורף מליקתו כשרה? הרי גם השוחט שחיטתו כשרה, כי הוא מחזיר את הסימנים ושוחט אותם! אלא בהכרח שבני רבי חייא אמרו ש'אף מחזיר את הסימנים' מליקתו כשרה. והמשנה מדברת במקרה שלא החזיר את הסימנים, ולכן רק המליקה כשרה באופן כזה ולא השחיטה (כי הוא שוחט את העורף ולא את הסימנים).

אמר רבי ינאי - יקבלו הרובין את תשובתן: 'הרובין' = 'הנערים' דהיינו בני רבי חייא הצעירים יקבלו את התשובה על מה שאמרו, כי מוכח ממשנתנו שלא כדבריהם. משנתנו אומרת 'נמצא כשר בשחיטה פסול במליקה, כשר במליקה פסול בשחיטה'. המשפט הזה מיותר (כי כבר אמרה המשנה שעורף כשר למליקה ולא לשחיטה, וצוואר כשר לשחיטה ולא למליקה). ואם כן מה המשפט הזה בא למעט?

לכאורה למעט מחזיר את הסימנים לאחורי העורף, שאז כשר רק בשחיטה ולא במליקה! דהיינו המשנה אמרה 'כשר בשחיטה פסול במליקה', בשביל לחדש

שהמחזיר את הסימנים במליקה פסול. ואגב המשיכה ואמרה את הצד המקביל 'כשר במליקה פסול בשחיטה' למרות שאין בו חידוש.

דחייה: אמר רבה בר בר חנה - לא, למעוטי שן וצפורן: המשנה לא באה למעט מחזיר סימנים במליקה, אלא למעט שחיטה בשן או ציפורן מחוברים לגוף, שהשחיטה פסולה. והמשנה אמרה 'כשר במליקה פסול בשחיטה' שהמולק בציפורן המחוברת לגופו כשר, אבל השוחט בה פסול. (ואגב החלק השני של המשפט, היא כבר אמרה גם את החלק הראשון). קושיא: שן וצפורן בהדיא קתני להו: כבר כתוב במשנה לעיל שן וציפורן מחוברים פסולים לשחיטה! תשובה: **אלא א"ר ירמיה - למעוטי מוליך ומביא:** המשנה אמרה 'כשר בשחיטה פסול במליקה' למעט אם עשה את המליקה על ידי הולכה והבאה של הציפורן ולא בנעיצה בכח. (ואגב הרישא, המשיכה המשנה ואמרה 'כשר במליקה פסול בשחיטה'). קושיא: **הניחא למאן דאמר:** אלא שיש בזה מחלוקת האם מוליך ומביא במליקה פסול או כשר. ואם כן כל הנ"ל טוב רק למ"ד 'מוליך ומביא במליקה פסול', אבל למאן דאמר 'מוליך ומביא במליקה כשר' מאי איכא למימר? תירוץ: **בני רבי חייא סברי לה כמאן דאמר מוליך ומביא במליקה פסול.**

דעה חולקת בענין הולכה והבאה במליקה:

אמר רב כהנא - מצות מליקה קוצץ ויורד וזו היא מצותה: קוצץ בציפורנו ויורד בכח לתוך העורף בלי לעשות הולכה והבאה.

סבר רבי אבין: שרב כהנא בא לומר שצורת המליקה היא דוקא 'קוצץ ויורד', ולא 'מוליך ומביא'. אמר לו ר' ירמיה כל שכן שמוליך ומביא במליקה כשר! כי רק את מה שהפסוק מיעט במליקה עלינו לעשות (כגון שלא למלוק בסכין ולא למלוק בצוואר), אבל את מה שהוא לא מיעט (כגון הולכה והבאה) עדיף לעשות כמו שחיטה.

אמנם אם כן מהו הלשון 'זו היא מצותה' (משמע דוקא קוצץ ויורד)? התשובה היא שכוונת רב כהנא לומר 'גם זו היא מצותה'.

*

א"ר ירמיה אמר שמואל - כל הכשר בשחיטה, כנגדו בעורף כשר במליקה: שמואל מדבר על מקום השחיטה והמליקה. כל מקום שראוי בצוואר לשחיטה, המקום שכנגדו בעורף ראוי למליקה.

הא פסול בשחיטה פסול במליקה: מדייקת הגמרא מדברי שמואל, שכל מקום שפסול לשחיטה פסול גם למליקה. (כי שמואל בוודאי לא בא לומר שהעורף כשר למליקה, משום שזה דבר פשוט, אלא בהכרח שהוא בא לומר שמקום הפסול לשחיטה פסול למליקה). והגמרא שואלת מה הוא בא למעט? (כי אי אפשר לומר שבא ללמד, שכמו ששחיטה למלעלה מהצוואר פסולה כך גם מליקה כנגד המקום הזה פסולה. משום שהמקום הזה הוא העורף, והתורה אמרה שהמליקה צריכה להיות 'ממול העורף' דהיינו מתחת לעורף ולא בעורף ממש).

אילימא למעוטי עיקור סימנין: שמואל בא ללמד, שכמו ששחיטה 'בעיקור סימנין' פסולה, והיינו אם נשמט אחד מהסימנים ממקום חיבורו, פסול לשחוט. כך גם פסול למלוק בעיקור סימנין. דחייב: והא תני רמי בר יחזקאל אין 'עיקור סימנין' בעורף! ומותר לשחוט עוף שנשמטו הסימנים שלו. תשובה: אמר רב פפא למעוטי ראשו: שמואל בא ללמד שכמו שאם שחט את העוף בראש שלו השחיטה פסולה, כך גם אם מלק בראש מאחורה המליקה פסולה. קושיא: ראשו פשיטא! ממול ערפו" אמר רחמנא ולא בראשו! תירוץ: מאי ראשו? שיפוי ראשו: רב פפא התכוון לשיפוע הראש כלפי הצוואר. והיינו למקרה שהוא התחיל למלוק בשיפוע הראש, ועשה מיעוט מהמליקה במקום ההוא הפסול למליקה, והמשיך וירד למקום הכשר למליקה ועשה שם את רוב המליקה. ועל כך אמר שמואל שהמליקה פסולה, משום שגם בשחיטה במקרה כזה השחיטה פסולה. והיינו כדברי רב הונא אמר רב אסי, שאם התחיל לשחוט שלישי בהגרמה (מחוץ למקום השחיטה) והמשיך ושחט שני שלישי (במקום הכשר לשחיטה), השחיטה פסולה.

הגמרא דנה בדברי רמי בר יחזקאל:

אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי: כל מה שאמר רמי בר יחזקאל שאין עיקור סימנין פסול בעורף, זה דוקא למאן דאמר שאין חיוב שחיטה לעוף מן התורה, אלא רבנן תקנו שחיטה לעוף. שאז רבנן לא החמירו לפסול שחיטה בעיקור סימנים. אבל למאן דאמר שיש שחיטה לעוף מן התורה והיינו מהלכה למשה מסיני,

ודאי שיש פסול של עיקור סימנים, כי זו שחיטה פסולה, וכמו שבבהמה שחיטה בעיקור סימנים פסולה.

אמר ליה - אדרבה! איפכא מסתברא: מסתבר לומר הפוך! למאן דאמר יש שחיטה לעוף מן התורה, ההלכה למשה מסיני היתה שבעוף לא פוסל עיקור סימנים. ואפילו למ"ד ששחיטת עוף נלמדת בהיקש משחיטת בהמה, בכל אופן נמסרה הלכה למשה מסיני שלענין עיקור סימנים עוף אין דינו כבהמה. אבל למאן דאמר שאין שחיטה לעוף מן התורה אלא מדרבנן, הרי מהיכן רבנן למדו לתקן שחיטה לעוף? מבהמה. ואם כן הם תקנו לעוף את כל דיני שחיטה כבהמה, ולכן גם עיקור סימנים פוסל בעוף כבהמה.

אמר רבינא - אמר לי רבין בר קיסי: שכל מה שאמר רמי בר יחזקאל 'אין עיקור סימנים בעוף' זה דוקא במליקה, אבל בשחיטת עוף יש פסול של עיקור סימנים.

קושיא: **והא אמר רבי ירמיה אמר שמואל וכו'.** והרי שמואל אמר 'כל הכשר בשחיטה כנגדו בעורף כשר במליקה', ודייקנו מדבריו שכל הפסול בשחיטה פסול גם במליקה. ואם עיקור סימנים פוסל בשחיטה הוא צריך לפסול גם במליקה! תירוץ: **הוא פליגא:** רבי ירמיה אכן חולק על רבין בר קיסי וסובר שאין עיקור סימנים גם בשחיטה.

*

אמר זעירי: בהמה שנשברה המפרקת שלה, ורוב הבשר שעל המפרקת נפסק עמה, הרי היא נבלה מיד, ואפילו אם היא מפרקת היא מטמאה טומאת נבלה, לפי שהיא כמותה ממש. וגם אם ישחט אותה בעודה מפרקת אין השחיטה מטהרת אותה מידי נבלה.

אמר רב חסדא: וכן למדנו במשנה במס' זבחים - כהן שמלק את העוף בסכין (=) שלא כדון, שהרי הכהן מולק את העוף בציפורנו. מליקה היא אחורי הצוואר, העוף נבלה ומטמא בגדים בבית הבליעה (= אם אדם אכל את העוף הזה, בשעה שהעוף בבית הבליעה שלו הוא נטמא עם הבגדים שעליו). ע"כ המשנה שם. **מוכיה רב**

חסדא:

ואי אמרת טרפה הויא, מליקתה זו היא שחיטתה, תהני לה סכין לטהרה מידי נבלה: ואם תאמר לגבי בהמה שנשברה המפרקת ורוב בשר עמה שהיא טריפה ולא נבלה (= טריפה אינה מטמאה), א"כ גם לגבי כהן שמלק את העוף בסכין תאמר שהיא רק טריפה ולא נבלה, כלומר כיון שמליקה בסכין אינה 'מליקה', הרי זה כאילו שבר את מפרקתו של העוף, וכשהוא מגיע לסימנים וחתוכן בסכין הרי זה כאילו שוחט את הטרפה, והדין הוא שאם שחט טריפה אינה מטמאה, אלא בהכרח צריך לומר כדברי זעירי שבהמה שנשברה המפרקת ורוב בשר עמה היא נבלה, ולכן אין השחיטה מועילה להוציא אותה מידי טומאת נבלה.

דחיית ההוכחה: אמרי, התם משום דלאו שחיטה היא כלל: שם לגבי עוף, אם מלק בסכין אין זו שחיטה כלל, כיון ששחיטה מאחורי הצוואר אינה שחיטה, ולכן אין שחיטה זו מוציאה את העוף מידי נבלה.

מאי טעמא? מדוע מליקה בסכין אינה שחיטה?

[מכאן ע"פ ביאור 'חברותא']

רב הונא אמר מפני שהוא מחליד: שאם מולק בסכין, הרי הסכין כשהיא שוחטת את הסימנים היא מכוסה מלמעלה על ידי שני חלקי העצם של המפרקת, כיון שנחתכה לפני כן, ולא נפרדו חלקיה זה מזה כבכל שחיטה במקום הצוואר שמקום השחיטה מתרחב, אלא נשארו צמודים, והרי זו 'חלדה', שפוסלת את השחיטה.

רבא אמר: מפני שהוא דורס את הסימנים, ואינו מוליך ומביא את הסכין עליהם אלא לוחץ בחזקה עם הסכין על הסימנים כדרך שעושים עם הציפורן במליקה, שהרי הוא עשה מליקה בסכין ולא שחיטה, ונמצא שיש כאן פסול של 'דרסה'.

שאלה: מאן דאמר מפני שהוא מחליד, מאי טעמא לא אמר מפני שהוא דורס?

תשובה: קסבר המוליך ומביא במליקה כשר. ואם כן, מה ששינוי במולק בסכין שמטמא בגדים נאמר גם באופן שהוליך והביא את הסכין, שהרי גם זה נחשב למליקה. וממילא אי אפשר לומר שבתור שחיטה הוא פסול משום דורס.

שאלה: ומאן דאמר מפני שהוא דורס, מאי טעמא לא אמר מפני שהוא מחליד?

תשובה: אמר לך: חלדה שפוסלת בשחיטה, היכי דמי? כחולדה הזרה בעיקרי בתים, דמכסיא. כמו חולדה שמסתתרת בחורי הבתים ומכוסה לגמרי. **הכא**, במלק בסכין, אף על פי שחלקי העצם אינם פרודים זה מזה, מכל מקום, **הא מיגלא** הסכין, שהרי דרך החתך של העצם אפשר לראות את הסכין בשעת שחיטה.

אמר רבא, אי קשיא לי על זעירי, הא קשיא לי: כיצד הוא אומר שלאחר שנשברה המפרקת ורוב בשר היא מטמאה כנבלה משום שהיא כמתה? אם כן, איך אמרה תורה לעשות מליקה בעוף קדשים? והרי לפני המליקה של הסימנים הוא שובר את המפרקת ורוב בשר, **וכי** מאחר שהיא כבר **מתה** על ידי שבירת המפרקת ורוב בשר, כיצד הוא **עומד ומולק!** אך אם היינו אומרים ששבירת המפרקת ורוב בשר אינה אלא טריפה, שייך להמשיך אחר כך ולמלוק, כיון שיש בעוף עדין חיות.

אמר ליה אביי לרבא, ותקשי לך: בכל **עולת העוף דבעיא שני סימנין** במליקתה, כיצד אמרה התורה שחייב למלוק גם את הסימן השני? **וכי** מאחר שהיא כבר **מתה** בסימן הראשון, שהרי העוף מת על ידי חיתוך סימן אחד [כפי שמוכח מתוך זה שעוף חולין שחיתתו בסימן אחד בלבד], כיצד הוא **עומד ומולק** את הסימן השני?

אמר ליה רבא לאביי: התם, בעולת העוף, מליקת הסימן השני אין עליה שם "מליקה", לפי שאינה אלא **כדי לקיים בה מצות הבדלה**. שמצות עולת העוף היא שיבדיל בה את הראש מהגוף כדלקמן בסוגיא.

קושיא: **אי הכי, העור** שבצואר עולת העוף **נמי** יחייב לחתוך אותו, כדי לקיים מצות הבדלה. והרי לא מצינו מי שסובר כן?

תירוץ: **כל המעכב בשחיטה**, דהיינו, הסימן השני, שאם הוא אינו קיים אין השחיטה כשרה אפילו בסימן הראשון, **מעכב בהבדלה**, הרי הוא בכלל מצות הבדלה וחייבין לחותכו. **וכל שאינו מעכב בשחיטה** העור, שאף אם אינו קיים בכלל אפשר לשחוט את הסימנים, **אינו מעכב בהבדלה** של עולת העוף.

קושיא: **והא מיעוט** האחרון של הסימנים בעולת העוף, **לרבנן**, דסבירא להו לקמן שצריך לחתוך במליקה את כל הסימנים בעולת העוף ולא מספיק שיחתוך רובם בלבד, **דלא מעכבי בשחיטה**, שהשחיטה כשרה בחיתוך רוב הסימנים בלבד

והמיעוט אינו מעכב, ומעכבי בהבדלה, שצריך לחתוך גם המיעוט כדי לקיים מצות הבדלה?

תירוץ: אלא אימא כל שישנו בשחיטה, ובכלל זה גם מיעוט הסימנים, שאף על פי שאינם מעכבים את השחיטה הרי לכתחילה מצוה לשחוט את כל הסימנים ולא רק את רובם, ישנו בהבדלה. ולכן סברי רבנו, שבעולת העוף צריך לחתוך את כל הסימנים במליקה. וכל שאינו בשחיטה [העור], שאף לכתחילה אין מצוה לשחוט אותו, אינו בהבדלה.

[עד כאן ע"פ ביאור 'חברתא']